1001 NACHT

KADER ABDOLAH

1001 NACHT

EEN HERVERTELLING

2020 Prometheus Amsterdam

© 2020 Kader Abdolah
Omslagontwerp Suzan Beijer
Foto omslag Art Directors & TRIP/Alamy/Imageselect
Foto auteur Ilja Keizer
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3896 7

Lezer!

Een paar jaar lang werkte ik elke dag twee uur aan de vertellingen van *Duizend-en-een-nacht*.

Dat majestueuze boek lag in mijn ouderlijk huis altijd op de schoorsteenmantel. Daar had ik het vaak gepakt om te lezen, maar het ging niet. Ik stopte er elke keer na een paar pagina's mee.

Onlangs wilde ik het opnieuw proberen, maar het ging weer niet gemakkelijk; ik las het niet alleen, maar ik vertelde het opnieuw in mijn hoofd.

Nee, ik vertelde het niet, ik bewerkte het.

En dat stoorde me, waardoor ik de verhalen niet goed geconcentreerd kon lezen.

Op een dag realiseerde ik me dat ik in veel van mijn boeken, columns en lezingen gebruik heb gemaakt van delen van *Duizend-en-een-nacht*. Een zingend riviertje van die verhalen stroomde altijd door mijn werk. Ook heb ik veel van de verhalen als kinderverhalen aan mijn kinderen verteld.

Ik was me er niet bewust van, maar dat koninklijke boek is bepalend geweest voor mijn manier van denken. Toen ik eenmaal een bepaalde leeftijd bereikt had, en de nodige ervaringen had opgedaan, moest ik er eindelijk een keer goed voor gaan zitten om deze meesterlijke verhalen op mijn eigen manier weer te geven.

Duizend-en-een-nacht wordt voornamelijk gezien als een bundeling van oude oosterse verhalen, maar dat is het niet. Het boek is een krachtige rivier die over het leven gaat, over levenservaringen die nog altijd relevant zijn, over de kracht van het woord, over vrouwen, over macht,

over de lotsbestemming en over de tijden die komen en gaan. *Duizend-en-een-nacht* gaat over óns. Daarom wilde ik het aan u tonen.

Het resultaat moest een boek worden dat de lezer blijft lezen, waarbij hij van elke bladzij blijft genieten.

Heb geduld, lezer. Laat de djinns u dieper meevoeren in het doolhof van het boek.

Mijn werk past eigenlijk binnen mijn familietraditie. Wanneer de mannen van onze familie bejaard werden en de wandelstok oppakten, gingen ze in de bibliotheek van ons huis zitten en bewerkten ze een van de oude Perzische klassiekers voor hun nakomelingen.

Toch vroeg ik me wel af: waarom doe ik dit precies?

Het antwoord op die vraag is simpel: het is pijnlijk als je als schrijver doodgaat en *Duizend-en-een-nacht* niet grondig gelezen hebt.

Dat was het, maar tijdens het bewerken gebeurde er iets anders. Het boek trok me steeds dieper mee in zijn labyrint. Toen ik eraan begon, was het mijn intentie om van mijn uitgave een leesplezier te maken, maar opeens werd het méér dan dat. De kelder van *Duizend-en-een-nacht* stond vol oude kisten met geheimen over personages, over voorbije tijden en over het boek zelf. *Duizend-en-een-nacht* is niet zomaar een magische vertelling geworden; het is niet zo dat Sheherazade gewoon wat anekdotes vertelde en daarmee basta.

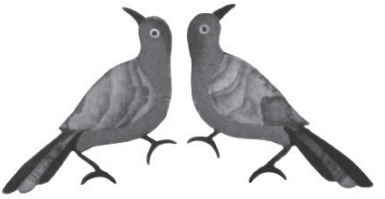
Nee, er zitten nobele vertellers achter de verhalen, die hun verbeeldingskracht hebben ingezet om mensen bij te staan om te worden wat ze nu zijn.

Als je het boek terloops leest zie je het misschien niet, maar als je er tijd aan besteedt gaat er opeens een oud gordijn open en zie je meer.

Wat ik achter dat oude gordijn zag, heb ik als een soort introducties aan de verhalen toegevoegd. Om meer inzicht in *Duizend-en-een-nacht* te bieden, en om u helemaal mee te nemen in de magische wereld van Sheherazade.

Moge Abdolah met dit werk zijn bijdrage geleverd hebben.

Salam,
Kader Abdolah

1

Het verhaal van koning Sjahzaman en koning Sjahriar

Zo is het verhaal tot ons gekomen, maar alleen God weet wie de waarheid spreekt. Het was ergens in de tijd van een groot Perzisch rijk, waar de Sassaniden-dynastie over heerste.

Een oude koning had twee zonen, Sjahriar en Sjahzaman. En hij had al lang voor zijn dood het rijk onder zijn zonen verdeeld.

De broers, die ver van elkaar af leefden, hadden elkaar al twintig jaar niet meer gezien. Op een dag verlangde koning Sjahriar ernaar om zijn jongere broer te zien. Hij beval zijn vizier om naar Sjahzaman te reizen en hun ontmoeting te regelen.

De vizier reed dag en nacht te paard, tot hij uiteindelijk de stad Samarkand bereikte. Hij ontmoette koning Sjahzaman en vertelde hem over de wens van zijn oudere broer. De vizier sprak over de tijd die snel voorbijging, de ouderdom die snel naderde, en over de noodzaak van de ontmoeting tussen beide koningen: 'Uw broer heeft mij gestuurd om u te verzoeken mee te gaan, zodat jullie wat tijd samen kunnen doorbrengen.'

Sjahzaman miste zijn broer ook, en ging op het verzoek van de vizier in.

Zodoende nam koning Sjahzaman afscheid van zijn mooie jonge koningin en ging hij samen met de vizier op pad, omgeven door een stoet bewakers en dienaren en met een karavaan van koetsen, om zijn broer na lange tijd weer te zien.

's Avonds kampeerde Sjahzaman met zijn stoet bij een legerbasis, om de volgende ochtend vroeg weer te vertrekken. Daar herinnerde Sjahzaman zich dat hij de oude ring vergeten was, een juweel dat hij als geschenk voor zijn broer wilde meenemen.

Hij ging direct terug om hem op te halen.

Eenmaal thuis zag Sjahzaman dat er een kaars in de slaapkamer brandde. Vanachter de deur hoorde hij dat zijn vrouw kreten van genot sloeg. Hij ging de slaapkamer binnen en zag dat zijn jonge koningin onder een stalknecht lag, die druk met haar bezig was.

'Vrouwen zijn nooit te vertrouwen,' zei Sjahzaman tegen zichzelf. Blind van woede trok hij zijn zwaard en doodde ze allebei.

Gedompeld in verdriet keerde koning Sjahzaman terug naar de legerbasis en zette zijn reis voort. Na een lange, uitputtende tocht bereikten ze het land van koning Sjahriar, die zijn broer bij de poort van de stad verwelkomde.

De twee koningen omarmden elkaar. Sjahriar begeleidde zijn broer naar zijn paleis, waar de muzikanten luid speelden en danseressen dansten om hem te onthalen. Sjahriar had een groot feest georganiseerd en belangrijke mensen uitgenodigd om de komst van zijn broer groots te vieren.

Maar hij merkte dat Sjahzaman verdrietig was en dat hij geen plezier aan het feest beleefde.

'Vertel me, broer, wat is er aan de hand?' vroeg Sjahriar.

Sjahzaman kon niet aan zijn broer vertellen wat zijn mooie jonge vrouw hem aangedaan had, en hoe hij haar gestraft had. Hij zweeg en trok zich terneergeslagen terug op zijn kamer.

De volgende dag besloot Sjahriar om zijn broer mee uit jagen te nemen om hem op te vrolijken, maar Sjahzaman zei dat hij niet in de stemming was en dat hij liever in het paleis wilde blijven. Koning Sjahriar ging dus alleen naar het jachtterrein en Sjahzaman bleef met zijn verdriet in bed liggen.

Lang nadat Sjahriar weg was, stapte Sjahzaman uit bed om iets te eten. Zijn blik viel door het raam op de vrouw van zijn broer op de binnenplaats. Ze liep met zo'n twintig van haar mooie jonge dienstmeisjes tussen de bomen door. Ze gingen naar de vijver en deden allemaal hun kleren uit. De koningin, de vrouw van zijn broer, klapte naakt in haar handen en riep: 'Masud, kom! Ik wacht op je.'

Een sterke slaaf kwam tussen de bomen tevoorschijn. De koningin spreidde haar armen, omhelsde Masud en kuste zijn naakte, sterke lichaam. Masud tilde haar op, kuste haar borsten, beet in haar nek, legde haar op haar rug in het gras en nam haar als een beest terwijl ze lachte van plezier.

Ondertussen kwamen er nog zo'n twintig andere slaven en ieder van hen koos een van de naakte dienstmeisjes uit, legde haar in het gras en hield zich druk met haar bezig.

Door hun gelach en hun kreten van plezier stond Sjahzaman verbijsterd bij het raam en zei tegen zichzelf: 'Mijn ellende is niets vergeleken met de ellende van mijn broer. Een nachtegaal zingt, een slang bijt, een bij geeft honing en een vrouw bedriegt. Het zit allemaal in hun aard.'

Door deze gedachte, en vooral doordat hij de vrouw van zijn broer in een soortgelijke situatie zag als zijn eigen vrouw, werd hij juist vrolijk. Hij schoof zijn verdriet aan de kant, at en dronk en maakte in zijn eentje een lange wandeling door het bos. Later in de middag kwam hij met zelfgeplukte verse bloemen terug naar het paleis.

Toen Sjahriar van de jacht terugkwam en hij zijn broer vrolijk aantrof, werd hij ook opgetogen en zei: 'Broer, de kleur is weer terug in je gezicht. Vertel me, wat is er gebeurd dat je gisteren zo verdrietig was en nu zo blij?'

'Ik zal je vertellen waarom ik verdrietig was, maar ik zal je niet vertellen waardoor ik opeens vrolijk ben geworden,' zei hij.

Sjahzaman vertelde zijn verdrietige verhaal aan zijn oudere broer.

'Verschrikkelijk, er komt geen einde aan de lust van vrouwen. Ellendig! Hoe is het mogelijk dat een koningin zich aan een stalknecht geeft? Als het mij overkomen was, had ik hetzelfde gedaan als jij. Broer, ik bewonder je dat je toch zo sterk bent om dit verraad te dragen. Ik zou zelf nooit van zo'n verdriet kunnen herstellen. Maar vertel me alsjeblieft, ik wil het echt weten, hoe het komt dat je je opeens zo goed voelt.'

'Broer, vraag het me niet,' zei Sjahzaman, 'ik kan het je niet vertellen. Ik zou het niet over mijn lippen kunnen krijgen.'

‘Bij God en bij het graf van onze koningsvader, vertel het me, vooral nu je zo hardnekkig wilt zwijgen,’ zei Sjahriar.

‘Broer, ik smeek je, verlos me van deze plicht. Laat me je beschermen tegen een groot verdriet,’ zei Sjahzaman.

‘Juist nu is het je plicht om het me te vertellen. Ik wacht,’ zei Sjahriar.

Sjahzaman had geen keuze meer, hij moest de waarheid zeggen. Hij vertelde zijn broer hoe hij de slaven in de weer had gezien met zijn vrouw en haar dienstmeisjes.

Sjahriar schrok en zei: ‘Dat kan niet. Ik vertrouw mijn koningin volledig. Ze is mijn geliefde, ik hou van haar. Zij houdt van mij. Ik heb zo veel vertrouwen in haar dat ik dit niet kan geloven, zelfs als ik het met mijn eigen ogen zou zien.’

De volgende dag deden de broers alsof ze naar het koninklijke jachtterrein gingen, maar ze verstopten zich op de slaapkamer van Sjahriar om te kijken wat er straks zou gebeuren in het paleis.

Het duurde niet lang voordat de geliefde vrouw van Sjahriar met haar twintig dienstmeisjes bij de vijver verscheen. Ze deden allemaal hun kleren uit, de koningin klapte weer in haar handen en riep: ‘Masud, kom! Ik wacht op je.’

De sterke Masud kwam opnieuw vanachter de bomen tevoorschijn. Hij tilde de naakte koningin van de grond, kuste haar weer in haar hals, zoog op haar borsten, beet zacht in haar schouders, legde haar in het gras en nam haar terwijl ze kreten uitsloeg van genot. Dat allemaal terwijl de dienstmeisjes in het gras lagen en de jonge mannen in hun armen namen.

Verbijsterd wendde Sjahriar zich tot zijn broer en zei: ‘We zijn machteloze koningen. Als we niet eens weten wat er in ons eigen paleis speelt, hoe kunnen we dan over een heel rijk regeren? Laten we onze kronen afzetten, alles achterlaten en weggaan.’

Zo ging het, ze lieten alles achter en vertrokken te voet als twee gewone reizigers.

De twee koningen vertrekken om te kijken wat het leven hun te bieden heeft

Koning Sjahriar en koning Sjahzaman namen de weg naar de woestijn en ze liepen dag en nacht door, tot de omgeving hen niet meer aan hun verleden deed denken. Aan het einde van de woestijn werd het weer geleidelijk aangenamer, het gras en de gewassen werden groener en er verschenen hier en daar bomen en bosjes die op de aanwezigheid van water wezen. Ze zagen vanachter de hoge bomen vogels die boven een blauw meer vlogen. Uitgeput liepen de broers het water in, ze baadden zich en gingen op de grond liggen om uit te rusten.

Ze lagen nog maar net toen ze een ongewoon geluid uit het meer hoorden komen. Een grote, enge, lelijke djinn verscheen aan het wateroppervlak. Hij droeg met beide handen een ijzeren kist met vier grote sloten erop. De koningen renden bang weg en klommen in een hoge boom om te zien wat de djinn deed en wat er in die ijzeren kist zat.

De djinn liep naar de schaduw van de bomen en zette de kist op de grond. Er hing een sleutelbos om zijn nek, die maakte hij los en hij deed met vier verschillende sleutels de sloten open. Toen hij de deksel van de kist haalde, kwam er een jonge schoonheid uit tevoorschijn. Ze stak haar armen in de lucht en strekte haar mooie lichaam uit, kamde haar haren, fatsoeneerde haar rok en stapte uit de kist.

De twee koningen keken het tafereel met verbazing aan en ze waren benieuwd wie de vrouw was en hoe de djinn aan haar was gekomen.

De djinn richtte zich tot de vrouw en zei: 'Jij! Aan wie ik mijn hart verloren heb. Jij, die ik op je huwelijksnacht van je man gestolen heb. Waak even over mij, zodat ik een dutje kan doen. Ga zitten, laat me mijn hoofd in je schoot leggen. Ik ben zo moe.'

Hij legde zijn lelijke grote hoofd bedekt met wratten in haar schoot en viel meteen in een diepe slaap.

De vrouw wachtte even, legde toen zijn hoofd zachtjes op de grond en stond op. Ze had de twee koningen hoog in de boom al gespot en riep: 'Jullie daar! Kom naar beneden. Wees niet bang voor hem, hij wordt voorlopig zelfs door een harde donderslag niet wakker.'

De koningen kwamen voorzichtig naar beneden. Ze hadden veel vrouwen in hun harems gehad, maar zo'n schoonheid hadden ze nog nooit gezien. Ze bleven op afstand naar haar kijken en durfden niet dichterbij te komen.

Ze wees naar de jongere koning en zei: 'Eerst jij. Kom bij me en raak me aan.'

Sjahzaman schudde met zijn hoofd.

'Als je weigert, maak ik de djinn wakker. Hij verplettert elke man die dicht bij me komt,' zei ze. 'Kom! Kus mijn lichaam en neem me. Anders maak ik de djinn wakker. Hij heeft een hekel aan mannen. Hij zal jullie doodslaan en in het water gooien. Dus, eerst jij en dan jij.'

Sjahzaman keek naar zijn broer. Toen die knikte, liep Sjahzaman naar de vrouw toe en nam bij haar op de grond plaats.

Zo ontving ze de beide koningen.

Toen haar lust bevredigd was stond ze op, fatsoeneerde haar kleren en zei tegen de broers: 'Zo, geef me nu allebei een ring!'

'God zij met u, mevrouw. Maar waarom?' vroeg koning Sjahriar.

Ze toonde haar ketting, die vijfhonderdvijfenzeventig ringen bevatte, en zei: 'Sinds de djinn me van mijn man weggenomen heeft, mocht er geen man bij me in de buurt komen. Hij stopte me in deze kist met vier sloten en hij bewaart me op de bodem van dit meer zodat geen man zijn ogen op mij kan laten vallen. Maar ik heb tot nu toe met vijfhonderdvijfenzeventig vreemde mannen als jullie geslapen, met jullie erbij geteld wordt het vijfhonderdzevenenzeventig. Geef me dus allebei een ring, zodat ik ze aan mijn ketting kan toevoegen.'

'Maar waarom doe je dit?' vroeg Sjahzaman.

'Een vrouw die mooi is, kan haar schoonheid niet verbergen,' zei ze. 'Een vrouw die niet met een man wil zijn zal hem bedriegen, zelfs als de man haar in een fles stopt. Als een vrouw iets wil, kan niemand haar tegenhouden. De arglist en de lust van de vrouw kan geen man op de aarde tenietdoen.'

Verwonderd door wat de broers gehoord hadden, gaven ze hun ringen aan haar. Daarna mochten ze gaan.

Nadat de twee koningen lange tijd in stilte naast elkaar hadden gelopen, nam de jongere broer het woord: 'Er is inderdaad echt geen macht die de lust van vrouwen kan tegenhouden. Ik heb mijn beslissing genomen, ik neem afstand van ze en zal een leven als kluizenaar leiden.'

'Ik denk er anders over,' zei koning Sjahriar. 'Je zegt dat er geen macht is die ze tegen kan houden; ik zal ze zelf tegenhouden. Ik heb een plan, en ik ga nu terug naar mijn paleis.'

De twee broers namen afscheid van elkaar en volgden elk hun eigen lotsbestemming. Sjahzaman nam de weg naar de woestijn, Sjahriar nam de weg terug naar zijn paleis.

Eerst iets over het getal 1000 voordat Sheherazade het woord neemt

Lezer!

Er is geen begin en geen einde van de vertellingen van *Duizend-en-een-nacht*. Elke pagina kan zowel het begin als het einde zijn. Iedereen die er in de loop der tijd aan heeft gewerkt, heeft er iets aan toegevoegd en anderen hebben juist iets weggehaald.

Het resultaat is een enorme rivier van verhalen geworden, die alleen met de rivier de Nijl kan worden vergeleken.

Toen ik de oude, historische Nijl voor het eerst zag, was ik sprakeloos. Dezelfde verwondering had ik met dit boek.

Het getal 1000 is een teken van oneindigheid. Daar is nog een nacht aan toegevoegd, om zelfs de grens van de oneindigheid te overschrijden.

Voor het begrip van 1000+1 moet je wel thuis zijn in de functie van getallen in de oude Perzische mythes en de oude Arabische vertellingen.

Het fundament van *Duizend-en-een-nacht* was een oud Perzisch boek dat *Duizend sprookjes* heette. Hier kom ik later op terug. De nobele Arabische vertellers hebben er een 1 aan toegevoegd, want de Arabische taalkundigen houden niet van even getallen, ze vinden ze niet mooi.

Een oneven getal straalt juist kracht uit.

Er zit ook een spannend politiek element in 1000+1 vertellingen; het

getal 1000 was dus door de Perzen geheiligd, maar de Arabieren wilden laten zien dat zij wat betreft taal boven de Perzen stonden. Ze plakten dus 1 aan het heilige getal van de Perzen en ze maakten er 1000+1 nacht van.

In dit geval hadden de Arabieren gelijk; het getal 1001 staat met een rechte rug stevig in zijn schoenen, maar het getal 1000 is niet stevig genoeg. Het einde daarvan zit een beetje los, als een losse veter.

Wat het ook is, Sheherazade, de vertelster van de verhalen, speelt met alles; ze gooit de tijden en de plaatsen en de getallen allemaal door elkaar.

De koning wil Sheherazade doden en ze rent, ze vlucht als een hert dat door een tijger wordt achtervolgd.

De dood dreigt en Sheherazade laat de teugels van haar fantasie los.

Elk verhaal begint met een ritueel: De volgende nacht zei Sheherazade: 'O, gelukkige koning...'

Dit komt niet van mij. Sheherazade heeft het bedacht, als een bezwering. Als de nacht die wederom terugkomt, en de zon die wederom verschijnt, net zoals het leven.

In *Duizend-en-een-nacht* zijn er veel toonaangevende vrouwen waar ik het in de volgende introductie over zal hebben.

Maar eerst Sheherazade.

Sheherazade, de dochter van de vizier

Toen koning Sjahriar was teruggekeerd in zijn paleis doodde hij zijn koningin, haar dienstmeisjes en de slaven. Hij had bovendien een plan bedacht om wraak te nemen op vrouwen.

Hij nam elke nacht een meisje mee naar bed en liet haar de volgende dag ombrengen. Drie jaar lang deed hij hetzelfde; hij nam een meisje mee zijn bed in en doodde haar de volgende dag.

Iedereen was geschrokken van deze misdaden van de koning. Alle families ontvluchtten de stad met hun dochters, zodat er geen meisje meer te vinden was.

Sjahriar ontbood zijn vizier en gaf hem de opdracht om alles op alles te zetten om meisjes voor hem te regelen. De vizier raakte in paniek; hij wist niet hoe hij dit probleem kon oplossen. Bang voor de woede van de koning ging de vizier terug naar huis. Hij sloot zich op in zijn kamer om te bedenken wat hij in deze situatie moest doen.

De vizier had zelf twee dochters. De ene heette Sheherazade, de andere Donyazad. Sheherazade was de oudste. Ze was slim en had veel boeken gelezen. Ze kende de vaderlandse geschiedenis en was zich bewust van haar eigen talent om verhalen te vertellen. Toen ze haar vader bedroefd aantrof, vroeg ze hem wat de oorzaak van zijn verdriet was. De vizier kuste zijn dochter op haar hoofd, hield haar hand vast en vertelde haar over de misdaden van de koning, en dat hij er niet mee wilde ophouden.

Sheherazade, die dit verwacht had, zei tegen de vizier: 'Vader! Breng mij naar de koning.'

'Hou op!' zei de vizier en hij stond op. 'Ik laat hem eerder mezelf doden dan jou.'

'Luister, vader. Breng mij naar de koning. Ik heb iets bedacht waardoor ik misschien de rest van de meisjes van het land kan redden.'

‘Geen enkel plan kan je beschermen tegen de wil van de koning. Ik laat het niet toe en zal mijn eigen noodlot tegemoetgaan.’

‘Maar juist het lot heeft me dit plan gebracht,’ zei Sheherazade. ‘Breng mij naar de koning, dan zullen we zien wat het leven nog voor me achter de hand heeft. Vader, doe het. Anders zal ik geen rust meer hebben.’

‘Geen sprake van, mijn dochter!’

‘Vader, ik zal niet afzien van mijn plan. Als u me niet persoonlijk naar de koning brengt, zal ik in mijn eentje naar het paleis lopen.’

Met tranen in zijn oude ogen ging de vizier akkoord met zijn dochter en hij hoopte dat Sheherazade een andere wending aan het lot kon geven.

De vizier brengt Sheherazade naar de koning

's Avonds werd Sheherazade door de oude kapster van het paleis en door haar eigen bediendes voorbereid om naar koning Sjahriar gebracht te worden. Ze trok een doorzichtige sluier over haar hoofd en gezicht, en kwam toen uit haar kamer. De vizier had de Koran gehaald en stond voor de poort, om zijn dochter volgens de traditie onder de Koran door te laten lopen. Hij was merkbaar aan het huilen, hield het boek boven zijn dochter en streelde met zijn hand vaderlijk over haar hoofd.

'Wees niet verdrietig, vader. Laat me aan mijn lot over,' zei Sheherazade vanachter haar sluier.

Met hulp van haar dienstmeisjes besteeg ze het versierde koninklijk paard dat voor haar klaarstond. Iedereen huilde, want ze wisten dat de koning haar de volgende dag zou doden.

Sheherazade werd door de oude dame van het paleis ontvangen en naar de slaapkamer van de koning gebracht.

Sjahriar was ingelicht dat de dochter van de vizier bij hem in bed zou komen en was benieuwd naar zijn bruid. Hij betrad de slaapkamer en lichtte de doorzichtige groene sluier van het gezicht van Sheherazade.

'O, we wisten niet dat onze vizier zo'n mooie dochter had.'

Hij raakte haar gezicht aan, speelde met haar lange zwarte vlechten, trok met zijn vingers over haar pas geëpileerde wenkbrauwen, hij liep met zijn vinger over haar goedgevormde neus en stopte bij haar rode lippen.

Sheherazade zag dat de koning aarzelde; ze was niet zomaar een meisje van de straat, maar de dochter van zijn eigen vizier.

Hij bracht zijn hoofd naar voren en kuste haar op haar mond.